

Баранова Н.С.,
студентка 3 курсу,
спеціальності соціальна робота, факультету соціології і управління,
Запорізького національного університету
Науковий керівник:
Скворець В.О., доктор філософських наук, професор кафедри соціології
Запорізького національного університету.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Погіршення соціальної, економічної та екологічної ситуації в Україні зумовлює необхідність дослідження соціо-еколого-економічних систем саме з позиції сталого розвитку. Забезпечення сталого розвитку країни вимагає регулювання використання природних ресурсів. Існуючі механізми такого впливу не завжди є ефективними, а головною передумовою їх удосконалення є виявлення слабких ланок у їх функціонуванні.

Проблему раціонального природокористування у своїх працях розкрили такі вітчизняні дослідники як В. Савченко і Е. Катрушенко, які приділили значну увагу теоретичним основам раціонального природокористування, виділили проблеми сучасної України та шляхи їх подолання [4]. П. Бубенко, О. Димченко, О. Буряк, В. Величко, В. Тітяєв, В. Єсіна розглядали основні засади економіки природокористування, сутність економічного механізму, виділивши його значення серед інших механізмів раціонального природокористування [2].

На сьогоднішній день державній владі України не вдалося створити ефективний механізм природокористування, орієнтований на сталий розвиток суспільства.

Мета статті – аналіз економічного механізму регулювання природокористування та виявлення шляхів його удосконалення.

Сукупність взаємопов'язаних екологічних, економічних і соціальних відносин, які регулюються інституційним середовищем і спрямовані на формування сталого економічного розвитку об'єднані в єдину соціо-еколого-економічну систему.

Причина утворення і функціонування даної системи пов'язана з виникненням протиріч між інтересами суспільства у збереженні і захисті навколишнього природного середовища та інтересами суб'єктів господарювання, які спрямовують свою діяльність на отримання максимального прибутку. Загальна картина відносинах між суспільством і природою, призвело до негативних наслідків, що проявляються у кризовому стані екологічної ситуації в країні [1, с. 28-33]. Застосування механізмів раціонального природокористування сприяє попередженню виснаження та вичерпання природних ресурсів, забезпечує раціональне природокористування, спрямоване на майбутній економічний розвиток країни.

Економічний механізм – це сукупність різноманітних методів і форм використання економічних законів, зведених у певну систему відповідно до вимог об'єктивних законів розвитку природних систем. Як складова частина екологічного менеджменту, економічний механізм покликаний регулювати свідомий вплив людини на природні процеси та об'єкти навколишнього середовища [6, с. 76-78]. На законодавчому рівні правові основи економічного механізму раціонального природокористування, визначені в законі України «Про охорону навколишнього середовища». Даний нормативно-правовий акт закріплює такі основні складові економічного механізму регулювання природокористування: плата за використання природних ресурсів; система економічного стимулювання охорони природи; плата за забруднення навколишнього природного середовища; створення ринку природних ресурсів; екологічне програмування; торгівлю ліцензіями; екологічне страхування [3].

В Україні створено правові та організаційні засади механізму раціонального природокористування, але забезпечити всеохоплюючий і цілісний характер такого механізму не вдалося. Сучасна екологічна криза свідчить про певну результативність одних його засобів і неефективність інших.

Головна причина існування неефективного економічного механізму раціонального використання природних ресурсів вбачається в суб'єктах формування соціо-еколого-економічної системи.

Головними суб'єктами природокористування виступають держава та підприємства. Держава здійснює загальне управління природними об'єктами та їх охороною.

На жаль, відсутні реальні важелі економічного стимулювання екологічно безпечної діяльності; неузгоджені, а часто навіть суперечні один одному відомчі нормативно-правові акти.

Щодо суб'єктів господарської діяльності то вони економічно не зацікавлені в підвищенні екологічної безпеки виробництва, у застосуванні ресурсо- та енергоефективних технологій.

Одне з центральних місць у регулюванні відносин щодо охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів відводиться поєднанню заходів територіального та галузевого чинника у формуванні дієвого механізму раціонального природокористування.

Саме громадські об'єднання, органи місцевого самоврядування та територіальні громади повинні відігравати головну роль в управлінні економічними механізмами ефективного використання природних

ресурсів. Пов'язано це в першу чергу з їхньою першочерговою відповідальністю за економічний і соціально-екологічний розвиток своїх територій. У випадку, якщо в процесі виробничої діяльності підприємств виникає загроза екології довкілля даної місцевості, то подальше його функціонування може відбуватися лише за погодженням із відповідними органами самоврядування.

Разом з тим вони мають сприяти формуванню цілісної господарської системи, яка базується на гармонії інтересів територіальної громади та приватних індивідуальних інтересів господарюючих суб'єктів [5, с. 101-102]

Таким чином, економічний механізм господарювання щодо охорони і раціонального використання природних ресурсів потребує більшої гнучкості та вдосконалення.

Система економіки природокористування та охорони навколишнього середовища в нашій країні повинна стати частиною цілісного механізму управління соціально-економічними процесами, що, з одного боку, потребує передачі повноважень від центральних органів влади до регіональних та місцевих органів державного управління та місцевого самоврядування (децентралізації), а, з другого боку, громадської ініціативи та широкої участі населення у вирішенні питань природокористування.

Економічний механізм раціонального природокористування не зможе ефективно вирішувати питання на глобальному рівні, якщо не забезпечить їх вирішення на локальному, безпосередньо на місцевому рівні. Залучення населення до природоохоронної діяльності – реальна можливість вирішення екологічних проблем. Створення громадських "зелених" організацій забезпечує появу суспільно-політичних суб'єктів, які здатні активно відстоювати інтереси територіальних громад та населення в цілому.

Органами місцевого самоврядування повинен здійснюватися посилений контроль за діяльністю підприємств. До їх компетенції має входити участь у реалізації загальнодержавної стратегії захисту довкілля, зокрема: контроль гранично допустимих меж забруднення та викидів у навколишнє середовище; застосування економічних регуляторів щодо використання природних ресурсів; встановлення обмеження на виробничу діяльність підприємств, які забруднюють довкілля; запровадження системи екологічного страхування підприємств.

Головним шляхом удосконалення економічного механізму регулювання природокористування постає розширення суб'єктів природокористування, що забезпечить підвищення ролі громадських об'єднань, органів місцевого самоврядування та територіальних громад в управлінні та охороні природних ресурсів.

Літературні джерела:

1. Балджи М. Шляхи вдосконалення державного регулювання природокористування / М. Балджи // Вісник КНТЕУ. Держава та економіка. – № 2. - Київ, 2009. – С. 28-33.
2. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П. Т. Бубенка; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 280 с.
3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"(в ред. від 18.11.2012р.) / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 1264-12.
4. Раціональне природокористування як фактор економічного розвитку України / В. Ф. Савченко, К. М. Катрушенко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – Серія 1: Економіка. – 2012. – Вип. 2. – С. 9-15.
5. Управління процесами ефективного використання природних ресурсів / Ю. В. Дзядикевич // Інноваційна економіка. – 2014. – № 2. – С. 99-104.
6. Якимчук С. А. Система екологічного менеджменту в Україні / С. А. Якимчук // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. – 2013. – Вип. 19, № 1. – С. 76-83.